

LA SOLEDAT

Jaime Roig, sj.

Sumari:

1. Soledat i persona
2. Dimensió contemplativa de la persona
3. Soledat i personalitat
4. Amor humà i soledat
5. La soledat i la finalitat dels exercicis
6. Soledat i experiència espiritual
7. Soledat i silenci en el llibre dels E.E.
8. Soledat i responsabilitat: la disponibilitat
9. Conformitat i confirmació de la tradició cristiana

Notes

Abans d'endinsar-me en el tema d'aquest escrit, voldria deixar clar un parell de notes prèvies. En primer lloc, tot aquest treball està amarat del pensament i de l'escrit de diversos autors, especialment d'una pastoral del Cardenal Martini sobre La dimensió contemplativa de la persona i d'alguns dels seus llibres sobre la finalitat dels Exercicis. També deu molt a idees del llibre de Denis Vasse *Le temps du désir*, Edition du Seuil. Em refereixo a aquests dos autors perquè els cito més o menys literalment i pel substrat que em va deixar la seva lectura.

En segon lloc, voldria aclarir que, en parlar de la persona, no he separat gaire natural i sobrenatural. He tingut en compte, més aviat, la dimensió transcendent de la persona.

1. SOLEDAT I PERSONA

Tot el que és humà és ambigu i la soledat també ho és. Cal deixar clara la diferència entre soledat i aïllament. Si les confonem, podem emprendre un camí que porti més a una patologia que al desenvolupament de la persona. Una de les tragèdies de l'home actual és que sempre és en un altre lloc d'on és, per la quantitat de coses que ha de fer. És l'etern absent, i precisament perquè no se sap quedar sol.

La soledat, la bona, està feta de relacions. En la soledat bona jo no nego la meua capacitat de relacionar-me. És possible que l'altre no estigui físicament present, però em sento i estic en relació amb ell. Aleshores, la meua soledat està com poblada d'alguna cosa (d'un record, un llibre, una audició de música, de la part més fonda de mi mateix) o d'algú que, tot i estar en el fons de mi mateix, no fa que em tanqui en mi.

L'aïllament està fet de la negació de relacions. És una situació plena de mi mateix, i que propicia buscar un temps i un espai interior per poder donar voltes sobre mi mateix. No m'obre a res: em tanca en mi i sobre mi, encara que m'adoni que em faig mal, no paro de portar i de posar en el meu interior allò mateix que em fereix i em fa mal. L'amor propi mai no voldria ser tocat, però si alguna vegada ho ha estat, voldria deixar passar un temps per no oblidar mai que ho ha estat... No em noto obert a ningú, ni vull estar-ho.

El silenci està fet de cavil·lació o de preparació, conscientment o subconscientment, de la Paraula. Únicament una paraula que surti del silenci i, en conseqüència, que neixi de mi i que m'expressi, és significativa, val la pena (en el ple sentit de l'expressió).

El mutisme és la manca, moltes vegades voluntària per tossuderia, de la paraula. És no voler establir cap relació de paraula, i atès el valor de la paraula, simplement no voler cap mena de relació.

La trobada. Per paradoxal que pugui semblar, únicament el qui és capaç de quedar-se sol, és capaç de trobar-se amb algú, perquè el qui no es queda sol i està ple de si mateix, està absent, encara que tingui una presència física. Ni atén, perquè internament està en les seves coses, ni s'obre a l'altre. Potser això expliqui per què avui estem tant de temps junts i no ens acabem de trobar amb ningú.

2. DIMENSIÓ CONTEMPLATIVA DE LA PERSONA

Per dimensió contemplativa de la persona entenem aquest moment en què ens allunyem de l'assetjament de les activitats, de reflexió, de valoració a la llum de la fe, que és tan necessari per no deixar-se arrossegar pel remolí de les obligacions quotidianes.

2.1. Retorn a les arrels

Es pretén portar una vida ordenada i evitar aquesta ruptura entre treball i persona que avui ens amenaça gairebé a tots.

És d'admirar el compromís per la construcció de la ciutat, pel triomf de la justícia... Però l'ansietat de la vida no és la llei suprema, no és una condemna inevitable. Es venç amb un sentit més profund del ser de l'home, amb un retorn a les arrels de l'existència. Aquest sentit de ser, aquest retorn a les arrels ens permet mirar amb més fermesa i serenitat els gravíssims problemes que cada dia ens proposa la convivència civil. Tot això a la llum de la fe.

La primera arrel on ens portarà aquesta mirada serena serà a la "pregària silenciosa", és a dir, a aquells aspectes de la relació de l'home amb Déu en els quals se subratlla la dimensió contemplativa de l'existència: silenci, escolta de la Paraula, adoració, reflexió, meditació, etc. Aquesta actitud interior no aïlla la persona de la realitat de l'Església i del món, sinó que ajuda a submergir-s'hi d'una manera seriosa i responsable. I aquest tipus de pregària es pot anomenar "eucarística" perquè té com a centre i punt de reflexió el misteri del Cos del Senyor, és a dir, l'Eucaristia.

2.2. Situació actual: exigència de contemplació i escolta

La nostra vida civil, amb tot el que comporta d'ansietat febril i d'activitat contínua, ens porta a una pèrdua de pauses i del sentit del "lleure". I, d'altra banda, ens exigeix una recerca d'experiències de "desert" i de reconversió a la natura, tot posant al descobert la inconsciència, en la majoria, de la importància del problema, juntament amb una certa nostàlgia d'aquest valor irrenunciable de la vida perquè l'home sempre està obert a Déu.

El fons general d'aquesta situació el constitueix la cultura occidental actual, que té una direcció prevalentment pràctica, encarrilada a "fer", a "produir", però que, per contrast, genera una necessitat confusa de silenci, d'escolta, de respiració contemplativa.

En el camí de l'Església

La missió rebuda del Senyor, la missió d'evangelitzar, ens pot posar en el camí d'aquesta recerca d'interioritat i de contemplació, ja que evangelitzar significa "portar la Bona nova a tots els estrats de la humanitat i, amb el seu influx, transformar des de dintre, fer nova la mateixa humanitat... L'Església evangelitza quan, en virtut de la sola potència divina del Missatge que ella proclama, tracta de convertir la consciència personal i col·lectiva dels homes, l'activitat en la qual estan compromesos, la vida i l'ambient concret que els són propis"¹.

L'Església té la tasca d'assumir l'ànsia i l'afany de promoció humana i de dirigir-los cap a alguna cosa que no es limita a la promoció horitzontal, sinó que constitueix un "més", no pleonàstic o facultatiu, sinó essencial i decisiu per a la salvació de l'home. D'una banda, aquest "més" pot expressar-se fent referència a l'Evangeli, al Regne, a la realitat de Jesús mort, ressuscitat i viu en l'Església que expressa l'infinit amor del Pare que crida l'home a

la participació de la seva mateixa vida; d'una altra, es pot veure, també, mitjançant una reflexió antropològica que prengui l'home com obert al misteri, paradoxal promontori sobresortint sobre l'Absolut, com un ésser excèntric i insatisfet que, només en una incondicional dedicació a l'imprevisible pla de Déu, troba les condicions per a realitzar la pròpia autenticitat.

I fa falta silenci per captar aquesta vocació transcendent que marca el nostre ésser. Per això cal una atenta reflexió sobre la dimensió contemplativa de la vida, per inserir-se de veritat en el camí de l'Església, sobre la línia d'una evangelització capaç de revelar a l'home els il·limitats horitzons de la seva crida.

2.3. Silenci, pregària i persona

Hem de recuperar algunes certeses que han sofert un cert eclipsi. Per exemple: la importància religiosa del silenci; la primacia, en la persona humana, del ser sobre el tenir, sobre el dir, sobre el fer; la justa relació persona-comunitat.

Temor i encant del silenci

Si al principi hi havia la Paraula i de la Paraula de Déu, que va venir a nosaltres, començà a realitzar-se la nostra redempció, és clar que, de part nostra, al començament de la història personal de la salvació deu haver-hi el silenci: el silenci que escolta, acull, es deixa animar. Certament, a la Paraula que es manifesta haurà de correspondre després la nostra paraula de gratitud, d'adoració, de súplica; però primer és el silenci. Si, com li va succeir a Zacaries, el segon miracle del Verb de Déu va ser fer parlar els muts, és a dir, deslligar la llengua de l'home terrestre, encorbat sobre si mateix, el primer miracle va ser fer emmudir l'home xerraire i dissipat (Lc 1, 20-22). "La paraula va fer callar la meva xerrameca": així, amb claredat rude, descriu Clemente Reborà, noble esperit de poeta milanès del nostre temps, el començament de la seva conversió.

L'home que ha apartat del seu pensament, segons els dictàmens de la cultura dominant, el Déu viu que omple tots els espais, no pot suportar el silenci. Per a ell, que li sembla que viu a la vora del no-res, el silenci és signe terrorífic del buit. Qualsevol soroll, encara que sigui tempestuós i obsessiu, li sembla més agradable. Qualsevol paraula, encara que sigui la més insípida, és alliberadora d'un malson. Tot és preferible a ser col·locats implacablement, quan calla tota veu, davant de l'horror del no-res. Qualsevol conversa, qualsevol queixa, qualsevol xiscle s'accepta per tal que, d'alguna manera o durant algun temps, aconseguixi distreure la ment de la consciència aterridora de l'univers desert.

L'home nou –a qui la fe ha donat un ull penetrant que hi veu més enllà de l'escena, i la caritat un cor capaç d'estimar l'Invisible– sap que el buit no existeix i que el no-res ha estat vençut eternament per la Infinitud divina; sap que l'univers és poblat de criatures alegres; sap que és un espectador i que, en certa manera, ja és partícip de l'exaltació còsmica, reflectida pel misteri de la llum, de l'amor, de la felicitat, que dóna substància a la vida inescapable del Déu Tri.

Però cal entendre-ho: l'home vell, que té por del silenci, i el nou, conviuen generalment, en proporcions diverses, en cada un de nosaltres. Paraules, sorolls, xerrameca... futilitats.

Necessitem el silenci veritable, ple d'una Presència, atent a l'escolta, obert a la comunió, ja que l'ésser es fa conscient davant de Déu.

La pregària està profundament lligada a l'home. Considerada en la seva naturalesa profunda i en el seu moment originari, la pregària no és una activitat que es juxtaposa extrínsecament a l'home: brolla de l'ésser, es destil·la i flueix de la realitat de cada home.

Podríem dir que la pregària és el ser mateix de l'home que es col·loca en transparència a la llum de Déu, es reconeix pel que és i, tot reconeixent-se, reconeix la grandesa de Déu, la seva santedat, el seu amor, la seva voluntat de misericòrdia i el designi diví de salvació tal i com es manifesta en el Senyor Jesús crucificat i ressuscitat.

Abans que paraula, abans que pensament formulat, la pregària és percepció de la realitat que floreix immediatament en la lloança, en l'adoració, en l'agraïment, en la petició de pietat a qui és la font del ser.

Emergeixen i es configuren com a elements fonamentals, en aquesta experiència global, sintètica i espiritualment concreta, aquests principis:

- la percepció de la vanitat de les coses allunyades del projecte de Déu, que es canvia en súplica per ser nosaltres mateixos salvats del parany de la indiferència i de la buidor;
- la percepció de la Presència d'Aquell que és la plenitud i mai no és absent ni allunyat d'on hi ha alguna cosa que veritablement existeix;
- la percepció de Crist viu en qui es resumeix i es personalitza tot el projecte diví ("Ubi Christus, ibi Regnum", diu sant Ambrós), que funda el reconeixement i la realització de la relació de comunió amb Qui és l'únic Senyor i Salvador;
- la percepció, en Crist, de la voluntat del Pare com a norma absoluta de vida, de tal manera que la pregària ja no és l'intent de doblegar la divina voluntat a la nostra, sinó l'intent sempre renovat de conformar la nostra voluntat a la del Pare (cf. Mt 6, 10; 26, 39-42);
- la percepció de la realitat de l'Esperit, font de tota la vida eclesial, que prega per nosaltres (cf. Rom 8, 19-27), de tal manera que pregar es converteix en anhel de sortir de l'aïllament i del tancament de l'individualisme, i en petició per obrir-se cada vegada més al Regne de Déu que es va instaurant en els cors i entre els homes, és a dir, en l'Església;
- la percepció de la creu com a victòria sobre el mal que hi ha en nosaltres i fora de nosaltres, que fa de la pregària una actitud de contestació del pecat, de la injustícia del "món" i nostàlgia de la Jerusalem celeste on tot és sant.

El misteri de la persona

La persona és la protagonista de tota pregària. Sens dubte, és just assenyalar la vocació social que està inscrita en cada acte de la vida de l'home, i l'índole eclesial de tota vida cristiana. Però cal no oblidar que a la base de tot hi ha el misteri de la persona, misteri sempre singular i singularment inèdit, no confrontable. Tot i que constituït en una condició i en una naturalesa que rep per generació i comparteix amb tots els seus semblants, l'home troba, d'una banda, la raó primera de la seva grandesa en el fet de provenir, segons el nucli originari i inconfusible del seu ésser, immediatament del Déu Creador, que des de l'eternitat l'ha cridat pel seu nom; i, de l'altra, en el fet d'haver de tornar a Aquell que és, alhora, el seu principi i la seva destinació, amb una decisió –o, millor, amb una sèrie de decisions– de la qual ell porta la responsabilitat total, perquè no és condicionable d'una manera determinant per cap criatura diferent d'ell.

Del "nosaltres" i sobre el "nosaltres" de l'Església emergeix i es defineix el jo del creient, que s'obre al tot de la catolicitat. Fins i tot la litúrgia rep la seva veritat i el seu valor si

troba la seva inspiració constant en el misteri personal i concret de l'adhesió de fe, esperança, caritat que alimenta i caracteritza la vida renovada.

Davant del Pare, que és la font de la meua vida i la meua meta, davant el drama d'un destí que es juga, una vegada per totes, davant el "sí" i els "nos" que decideixen la meua sort eterna, hi sóc jo, no el grup, la classe, la comunitat. No estic sol perquè l'Esperit demana el que jo no sé i perquè em fa fill. Però ningú no pot substituir-me en aquesta empresa. Sigui que es mantingui tàcita i solitària, sigui que es revesteixi de paraules dites exteriorment i públicament, sigui que assoleixi la dignitat de pregària litúrgica i es converteixi en el cant i la imploració de l'Església, tota sincera invocació a Déu troba sempre en l'ésser personal, que antecedeix i basa tota comunicació extrínseca, la seva primera font i posseeix en la vida de fe, d'esperança i de caritat la seva ànima necessària i insubstituïble.

2.4. Pregària silenciosa i eucarística

La pregària neix, doncs, del misteri de l'home. Cada u està invitat a redescobrir en el silenci i l'adoració la seva crida a ser persona davant d'un Tu personal que l'interpel·la amb la seva Paraula. Però el cristià viu l'experiència de la seva pregària, fins i tot la més silenciosa i secreta, com a membre d'una Església que té en l'Eucaristia la font i la culminació de la seva adoració i de la seva lloança.

2.5. Deixar-se involucrar per Crist

L'Eucaristia i l'Església són el signe elegit i volgut per Crist per mitjançar entre aquell signe definitiu i inesgotable de l'amor de Déu, que és la Pasqua, i el signe que és l'Església. En efecte, aquesta és la comunitat dels qui "fan memòria" de Crist i del seu misteri pasqual i que, en virtut del mateix Crist que es fa present enmig d'ells per mitjà de l'Eucaristia, s'estimen com Ell els estima, i testimonien aquest amor.

Cal superar la concepció una mica impersonal i gairebé mecànica de la relació entre Eucaristia i Església, com si l'Església, sortida de l'Eucaristia, fos una entitat separada de la llibertat, de la intel·ligència, de la correspondència dels batejats. No hi ha una autèntica i plena Eucaristia sense la participació del creient. "Feu això en memòria meua". No és un ritu, és una vida.

2.6. Donar el cos i la sang de genolls

L'Eucaristia exigeix una actitud de pregària silenciosa. No és solament un ritu ni tan sols la conseqüència moral... S'ha de convertir en la forma, la font i el model operatiu que omple la vida comunitària i personal dels creients. La celebració eucarística es realitza a si mateixa quan aconsegueix que els creients donin el cos i la sang, com el Crist, per als germans, però de genolls, en actitud d'escolta i d'acolliment, tot reconeixent que tot és do del Pare, no confiats en les pròpies forces, no projectant el servei dels altres segons les seves pròpies maneres de veure. D'aquí brolla l'actitud d'obediència i d'espera, que són relació d'un abandó confiat, d'una escolta i una obediència: és la fe i l'esperança de tot creient en Crist. La fe expressa seguretat en l'Aliança, la confiança del creient en la fidelitat del Pare que va ressuscitar Jesús d'entre els morts; l'esperança s'estén més enllà de les inseguretats, els riscos, les contradiccions d'una llibertat humana que sempre està temptada d'infidelitat.

Al voltant dels valors de la fe i de l'esperança cristiana es construeix la imatge cristiana de la pregària:

— la seva motivació: la relació de comunió filial que Crist té amb el Pare, a fi d'expressar en la caritat el rostre del Pare, reflectit en el rostre del Fill;

— les seves expressions fonamentals: amb la fe, la pregària és lloança, adoració, acció de gràcies, confiança; amb l'esperança, la pregària és intercessió, súplica acollida dels desigs de l'home, purificats i integrats en el Regne.

3. SOLEDAT I PERSONALITAT

LA CONVERSIÓ ÍNTIMA

Si la persona des del seu origen és conversió cap a l'altre, "ser-cap a", sota d'altres aspectes ens apareix caracteritzada, en oposició a les coses, pel batre d'una vida secreta en la qual sembla que destil·li incessantment la seva riquesa.

3.1. El recolliment (el "sobre ell mateix")

Una pedra sobre la taula. Existeix, però com existeix una cruïlla; és allò que la fan les forces que s'hi encreuen i res més. El món animal inicia una ruptura amb aquesta existència sense dimensió interior: s'elabora en el món exterior un mitjà propi al voltant dels grans aparells biològics. L'home pot viure a la manera d'una cosa, però no és una cosa. Aquesta vida se li apareix sota l'aspecte d'una dimissió: és el "divertiment" de Pascal, l'"estat estètic" de Kierkegaard, la "vida inautèntica" de Heidegger, l'"alienació" de Marx i de Sartre.

L'home del "divertiment" viu com expulsat d'ell mateix, confús amb el soroll exterior: així és l'home presoner dels seus desigs, de les seves funcions, dels seus costums, de les seves relacions, del món que el distreu. És una vida immediata, sense memòria, sense projecte, sense domini. És l'expressió mateixa de l'exterioritat i, sobre un registre humà, de la vulgaritat.

La vida personal comença amb la capacitat de trencar el contacte amb el medi, de "reprendre's", de tornar-se a aprehendre, amb vista a ajuntar-se en un centre, a unificar-se.

A primera vista, aquest moviment és un moviment de replegament. Però aquest replegament no és més que el primer temps d'un moviment més complex. Si alguns s'hi aturen i es contorsionen, és perquè hi ha intervingut una perversió. En efecte, el més important no és el replegament, sinó la concentració, la conversió de forces. La persona no es replega si no per saltar millor.

En aquesta experiència vital es fonamenten els valors del silenci i del recés. Les distraccions de la nostra civilització roseguen el sentit del lleure, el gust del temps que passa, de la paciència de l'obra madura... També dispersen les veus interiors que ben aviat escoltaran, només, el poeta i l'home religiós.

El vocabulari del recolliment (reprendre, tornar a aprehendre) ens recorda, tot i així, que és una conquesta activa, la cosa oposada a una confiança ingènua en l'espontaneïtat i en la fantasia interiors. El nostre primer enemic, diu G. Marcel, és el que ens sembla "tan natural", segons l'instint o el costum: no som (no arribem a ser) ingènualement persones.

Això no obstant, el moviment de la meditació és un moviment simplificador, no una complicació i un refinament de la psicologia. Va al centre, hi va de dret. No té res a veure amb el rumiar o la introspecció mòrbida. Un acte la posa en marxa i un acte l'acaba.

3.2. El secret (el "en-ell mateix")

Què persegueix, en les profunditats, aquest secret? L'aprofundiment personal s'ajuda, incontestablement, de conceptes, d'esquemes, d'estructures. No cal apel·lar gaire aviat al fet

inefable. Però l'explicació, per definició, deixa escapar el singular, que és un i indivisible. La persona no és "quelcom" que es troba en el fons de l'anàlisi o una combinació definible de traços. Si fos una suma, seria inventariable: "la persona és el lloc d'allò no inventariable" (G. Marcel). Inventariable seria determinable. La persona és el lloc de la llibertat. És una presència més que un ésser (un ésser estès i extensible). Una presència activa i sense fons. La psicologia contemporània ha explorat algunes regions internes de les seves profunditats. Ha estat menys atenta al que podríem anomenar els seus abismes superiors, aquells en els quals se submergeix l'exaltació creadora i la vida mística. Els seus conceptes, els suggeriments de l'art, només poden evocar parcialment els uns i els altres.

Es comprèn que la vida personal estigui lligada per naturalesa a un cert secret. Les persones obertes, tot exhibició, no tenen secret, ni densitat, ni segon pla. Es llegeixen com un llibre obert i s'esgoten aviat. Com que no tenen l'experiència d'aquesta distància profunda, ignoren el "respecte del secret", del seu propi i del dels altres. Tenen un gust vulgar d'explicar, d'estendre i de furgar. La reserva en l'expressió, la discreció és l'homenatge que la persona tributa a la seva infinitat interior. Mai no pot comunicar enterament per la comunicació directa –no hi ha cap signe que esgoti la persona!– i, de vegades, prefereix mitjans indirectes: ironia, humor, paradoxa, mite, símbol, simulació...

Sovint, trobem, en els pensaments d'inspiració personalista, el tema del pudor, que és el sentiment que té la persona de no ser esgotada en les seves expressions i d'estar amenaçada en el seu ésser per aquell que prendria la seva existència manifesta per la seva existència total. El pudor físic no significa que el cos és impur, sinó que sóc infinitament més que aquest cos mirat o aprehès. El pudor dels sentiments ens diu que cada un d'ells em limita i em traeix.

L'un i l'altre, doncs, revelen que no sóc cap joguina, ni de la naturalesa i d'una altra persona. Jo no m'avergonyeixo de ser aquesta nuesa o aquest personatge, sinó de semblar que no sóc més que això.

El contrari del pudor és la vulgaritat, el consentiment a no ser sinó allò que ofereix l'aparença immediata, a estendre's sota la mirada pública. Cal, doncs, desemascarar els falsos pudors i un sentit mòrbid del secret.

3.3. La intimitat. La privacitat

En la càlida familiaritat excessiva d'aquestes experiències, trobem una espècie de plenitud, el sentiment d'intimitat, que no és simple. Expressa l'alegria de retrobar les fonts interiors i refrescar-s'hi. Però aquesta experiència sovint es veu entristida per una vida vegetativa, tancada i rodejada, semblant a la que porta l'embrió al si de la mare o el nen en els seus braços, màgicament aïllat i protegit de tot contacte. A partir de la fusió d'elements tan diversos, aquest sentiment d'estar "com a casa" conserva una ambivalència profunda. Pot marcar el moment en què em retiro del combat personal. I llavors està representat per una dimissió, encara que es cobreixi de tots els valors atribuïts al recolliment.

En aquesta cruïlla ambigua s'estableix la zona de la privacitat. Entre la meua vida secreta i la meua vida pública, la privacitat marca el camp en el qual cerco mantenir, en el meu ésser social, la pau de les profunditats, la intimitat intercanviada de persona a persona. Però també és el lloc on busca la tebiesa vital, la passivitat vegetativa, la dependència biològica. Els elogis de la vida interior, de la petita vida, de la família, traeixen massa sovint aquest doble origen.

Però de cap manera s'ha de jugar a esperits purs. Com a éssers barrejats de llum i de sang que som, no sabríem accedir als santuaris de la persona sense travessar per algun costat la pau vegetal de la vida. Cal estar atents al moment en què la pesadesa vegetativa ofega la vivacitat espiritual. Allò que en la intimitat personal hi havia de simple i acollidor es converteix en tancat i exclusiu. És el punt en què el pudor es converteix en beateria, en què la discreció es degrada en embuts, distància o manierisme.

La pràctica burgesa de la vida privada ha desenvolupat àmpliament aquesta corrupció i ha multiplicat els pseudosecrets (negocis, habitatge, malaltia, desordres privats...). Els règims totalitaris treuen arguments d'aquesta sofisticació per eliminar radicalment l'esfera del que és privat. Podem creure que temen tant els seus recursos profunds com les seves perversions.

Únicament cal desmitificar la privacitat: demanar que sigui privilegiat com una defensa contra la vida pública. La mateixa estructura de la vida personal ho demana: la "reflexió" no és únicament una mirada interior replegada sobre el jo i les seves imatges: també és "intenció", "projecció de si". No existeix un arbre allà, i la imatge d'aquest arbre tancada en mi com en una capsula amb l'ull de la consciència al fons de la tapadora. Tenir consciència d'aquest arbre és estar allà, entre les branques i les fulles. És, d'alguna manera, com diuen els hindús i els romàntics, traspasant el límit, ser aquest arbre, batejar amb la seva dolça febre primaveral, estirar-m'hi amb la seva estirada secular, esclatar amb l'alegria dels seus brots, essent completament jo mateix i diferent. La consciència íntima no és una rebotiga on es rovella la persona; és, com la llum, una presència secreta i, tanmateix, irradiant a l'univers sencer².

4. AMOR HUMÀ I SOLEDAT

LA SOLEDAT DE SER DIFERENT

El coneixement de l'altre que permet l'amor humà condueix a la constatació de diferències irreductibles i a la soledat de ser diferent.

Llançats, gairebé sense haver-ho fet a posta, al camí de la seva realització humana, per l'encarnació de l'amor que neix, l'home i la dona descobriran, a través de la seva mateixa unió i gràcies a ella, la seva indestructible diferència. Dos éssers no s'acosten d'una manera tan íntima, tan lliure, tan directa, sense que cada u no presenti vivament, tot i que cegament encara, la realitat secreta de l'altre.

Però, precisament, gràcies a aquesta proximitat extrema que trenca el seu aïllament com res més no ho podria fer, la soledat essencial, aquella en la qual hom existeix en ell, s'afirma imperiosament. Com més profundament hagi transformat l'amor les seves relacions d'ésser a ésser, més es manifestarà la distància que els separa l'un de l'altre per sempre, sense equivocació, sota les dissimulacions inconscients o semiinconscients que la debilitat humana autoritza i que les relacions amb els altres exigeixen. Distància que concerneix primerament a la individualitat pròpia, a la seva herència particular, a l'educació rebuda.

El sexe també els diferencia fins a una profunditat que ningú no coneix, i converteix aquesta distància en una cosa encara més infranquejable, oposant les maneres espontànies i irreformables de sentir, de reaccionar i, encara més sovint, de pensar.

Però, a més a més d'aquestes causes profundes, encara n'hi ha una altra de més estructural: l'ésser humà és solitari per naturalesa. No hi pot estar unit fins a existir en aquest altre, per ell i per a ell. Assumida amb fe, i no solament reconeguda i acceptada, aquesta distància autentifica l'amor i en permet la perennitat. Negada per qui no vol resignar-s'hi, refusada per qui es destrueix esforçant-se a ser conforme a l'altre, rebaixa l'amor al pla exclusiu dels béns que es posseeixen, arrossega el seu fracàs i la seva caiguda en la precarietat i la usura. I, si hom s'hi sotmet com en una situació sense remei a què cal resignar-se, aquesta distància deixa l'amor corrompre's en manifestacions sentimentals i carnals, reduïdes ràpidament a la simple necessitat. L'amor es reabsorbeix en els costums superficials de la coexistència que redueix la parella a no ser sinó una societat a dos, útil per a les comoditats de la vida i les necessitats del cos. Amb la desaparició de l'amor pròpiament humà, naufraguen totes les promeses que el seu naixement havia fet entreveure.

La decepció causada per aquest fracàs condueix sovint a la ruptura secreta, quan el divorci no és practicat en nom de l'autenticitat enganyosa que es limita als sentiments immediats i a la situació del moment.

A fi que el seu amor durí i progressi, els esposos han d'acceptar noblement la distància que els separa, sense pretendre suprimir-la. L'amor viu la seva soledat respectiva sense trencar-la de cap manera, però impedeix que es corrompi en aïllament. Estableix l'home i la dona en una comunió implícita més que no pas a ajudar-los a comunicar-se ordinàriament. I això perquè aquesta comunicació exigeix, per començar i encara més per perllongar-se, condicions contingents, sempre precàries i aleatòries, sovint difícils de realitzar en vides molt ocupades i molt disperses.

L'amor humà no pot mantenir-se al seu nivell fora del recolliment, perquè només el recolliment permet a cada u estar present en si mateix. Únicament a través d'aquesta presència, malgrat la distància infranquejable que separa aquests dos éssers solitaris, és percebuda la presència de l'altre. Crida i resposta, alhora, l'amor és discret per naturalesa, més que no pas per pudor. El silenci és el seu clima, silenci ple que no canvia totalment quan es transforma en paraula, perquè és ell que alimenta les paraules i els dóna el seu valor i el seu abast. ¿Com no es degradaria l'amor en l'agitació de reaccions afectives i de resolucions, en allò que es troba a faltar i en els escrúpols? Ha de transcendir absolutament les tensions de tot ordre i només ser fidel a si mateix per establir-se en la seva immobilitat vivent³.

4.1. Soledat, afectivitat, celibat-aïllament, "personatge"

En totes les etapes d'aquesta història (les trobades personals amb vista a la formació de l'afectivitat), sorgeix la temptació de la mala soledat. És la d'un ésser que, en la societat en la qual viu, familiar o professional, no se sent reconegut per l'altre, de la manera que sigui, amb raó o sense: un se sent un pes per als altres i com rebutjat per ells. Ja no es reconeix objecte d'amor de relacions personals. Està veritablement sol. Està aïllat!

Aquesta soledat és dolenta perquè enfonsa un ésser en ell mateix. No té res a veure amb el celibat. En no sentir-se admès i, tanmateix, haver de viure en societat, un ésser es fabrica un personatge: el que els altres esperen. Els seus pares i amics no s'adonen de la impostura; roman ple de coratge i té la rèplica viva. Ell mateix és inconscient de la doble vida en què s'enfonsa. Per poques qualitats d'acció o d'intel·ligència que tingui, manté el seu lloc en el món. Viu segons les normes però, en les hores d'abandó, la vida li sembla buida. S'evadeix, s'avorreix, s'endureix. És portador d'un món ignorat d'ell i dels altres, en el qual s'incubent totes les causes de depressió o de tristesa incurable.

Un tal estat no permet establir veritables relacions. Si parles a aquest home del do de si, de com vol representar el personatge que se n'espera, s'excita i provoca sentiments que no té, i per pura voluntat-criteri "estima" Déu i els altres. El seu amor roman encarcerat, tens i impersonal. En la més desbordant activitat que sembla que surti d'ell, encara viu el personatge que s'ha construït. Quan acaba l'activitat, retorna a si mateix, al seu avorriment i al buit.

Hi ha una altra classe de soledat, aquesta vegada bona, sense la qual l'amor en el celibat no és possible com tampoc no ho és en el matrimoni. És una soledat que en podríem dir existencial. És la soledat de qui, havent-se reconegut com objecte d'amor davant de Déu i dels altres, s'accepta a través de les relacions que lliga, en els límits de la seva existència.

Aquesta acceptació no és una resignació a allò que és inevitable, efecte del despit o de l'orgull, sinó un coneixement d'ell mateix en l'amor. Un home accepta no ser el seu centre ni la seva regla, però sí que accepta ser per als altres i pels altres. Quan un ésser s'ha fet capaç d'aquesta soledat, és a dir, quan pel joc de les relacions mútues s'ha despertat a una llibertat que es rep i es dóna alternativament, aleshores es fa capaç de veritables relacions. En agafar el timó, se situa davant dels altres. Ja no està emmurallat en ell.

A diferència de la primera "soledat" (aïllament), aquesta soledat manifesta la seva bondat en el fet que és oberta, atenta, plàcida, font d'alegria, encara que passi hores doloroses. No s'imposa ni es fa sentir com a tal. No té res d'impassible i menyspreadora. Coneix els veritables sofriments de l'amor: és la soledat de l'home que accepta els altres tal com són, sense esperar-ne res. Aquest sofriment és bo perquè no està replegat sobre ell mateix. És la soledat de la trobada, si tenim en compte l'alegria a què condueix. Aquesta alegria ja no és

egoista, perquè no reté l'individu en ell mateix i l'empeny a nous dons. El seu centre està més enllà.

5. LA SOLEDAT I LA FINALITAT DELS EXERCICIS

En aquest apartat intentarem comparar el que hem dit sobre la soledat amb les anotacions que Ignasi ens proposa en el text dels EE, especialment en les anotacions 20 i 21.

En la 20 se'ns parla dels avantatges de la soledat. N'assenyalem els següents: Pel fet de separar-se de molts negocis no ben ordenats, aparta de si l'ocasió d'afectes desordenats, de coses que no van com haurien d'anar. Es tractaria de tenir una certa jerarquia de valors. En no tenir l'enteniment repartit en moltes coses, utilitza les seves potències a buscar el que desitja, és a dir, a ordenar la seva pròpia vida o a escollir l'estat de vida. Es fa referència a un clima intern de la persona. El que més interessa: quan l'ànima es troba "sola i apartada", es fa més disposada per acostar-se al seu Creador i Senyor, i –com diu el text llatí amb una paraula molt forta– per tocar-lo i arribar a Ell. Així, com més el toca i s'hi acostava, més es disposa a rebre gràcies i dons. És l'hora de la sinceritat: qui és Déu, qui sóc jo.

En l'anotació 21, Ignasi ens parla d'"Exercicis espirituals per vèncer-se a si mateix i ordenar la seva vida, sense determinar-se per cap afecció que sigui desordenada", és a dir, Ignasi ens proposa tres nivells o objectes que s'han d'assolir i que es troben subjacents al llarg de tota l'experiència ignasiana: 1) vèncer-se a si mateix; 2) ordenar la pròpia vida; 3) superar les afeccions desordenades.

5.1. Tres nivells de l'experiència dels Exercicis

Aquests tres elements del títol del llibre ignasià es poden ordenar en tres nivells successius que apareixen en l'experiència dels exercicis:

1) nivell moral: treure afectes desordenats, és a dir, percebre el nostre interior i adonar-se de tot allò que, en la nostra vida cristiana, en el nostre ofici, en la nostra comunitat, és negatiu, ens impedeix moure'ns, ens fa pesats. Aquest és el primer fruit dels Exercicis.

2) nivell de les opcions: ordenar la vida, buscar el millor. És a dir, no solament treure la pols que molesta, sinó cercar el millor. Quina és la millor manera de servir Déu en la meua vida? Què he d'escollir ara i què he de deixar per fer millor el meu servei? És el nivell categorial de les opcions;

3) nivell transcendental: "vèncer-se a si mateix". El nivell que no es veu, el que no es toca, però que és l'arrel de tot; és a dir, arribar a Déu, conèixer-lo, tocar-lo, sentir-lo, percebre'l d'una manera misteriosa, però realíssima, i obrir-se a Ell. Aquest nivell transcendental no és l'últim, en el sentit que s'hi arribi com a final, sinó el del començament. Però també representa la fi, la unió mística, o sigui, la quarta setmana d'Exercicis. I, al meu entendre, això és, al capdavant, vèncer-se a si mateix.

Què significa "vèncer-se a si mateix" i per què? Què és el que cal vèncer en nosaltres com a homes dividits? Quina és, segons l'Esriptura, la realitat que en nosaltres contrasta amb la realitat positiva, i que fa necessari que ens hàgim de vèncer? La realitat fonamental que en nosaltres contrasta amb la positiva és la "timidesa", o sigui, no creure, no esperar, no estar oberts a creure en Déu, en els altres, en les coses. Vèncer-se a si mateix vol dir creure, esperar, confiar-se. L'home s'obre a Déu i Déu s'obre a l'home, i en aquesta obertura s'assoleix tant el nivell moral com el de l'experiència de les pròpies opcions.

Però el nivell transcendent és el que ho domina tot. És el començament, l'arrel, el punt final... Vèncer-se a si mateix és superar la por, la mort, la desil·lusió, tot el que en nosaltres és desconfiança, tancament, amargor. És obrir-se a la plenitud de Déu i quedar-ne inundats en la veritat de la nostra vida moral, de la nostra vida d'opció, del nostre millor servei a major glòria de Déu.

L'anotació 20, que ens parla de soledat, queda relacionada amb el títol dels Exercicis, és a dir, amb aquest triple nivell i aquest triple fruit dels Exercicis.

Cada u haurà d'examinar-se per veure si el Senyor l'empeny més a aprofundir en el nivell de la qualificació moral i ascètica; o bé si ha d'aprofundir en el nivell de les opcions dirigides a uns béns millors, en lloc d'altres béns més fàcils que fem en l'Església, però que no són el millor que Déu ens demana; o bé si ha d'aprofundir en el nivell més fondo, el de la fe directa, nivell que mai no acaba d'esgotar-se. Cap de nosaltres no sap quina és la mesura de la seva fe. Ningú no sap si de veritat creu en Déu fins al fons i ningú no sap fins on no hi acaba de creure.

Tot això és possible verificar-ho tant en l'experiència moral com en la de les opcions. Però el tercer nivell és el fonamental, atès que sense ell res no existeix. A través de tots els símbols, a través de totes les coses que fem, a través de tot el que obrem en els Exercicis, estem tocant contínuament aquest nivell més profund, que és la nostra realitat crua i nua, de persona davant de Déu que ens crida.

Tinguem present la resposta de Jesús a la pregunta que li fan els jueus a Joan 6,28: "Com hem d'actuar per a fer les obres de Déu?" La resposta de Jesús ens situa immediatament en el nivell transcendent: "L'obra que Déu vol és aquesta: que cregueu en aquell que ell ha enviat".

5.2. Oients de la paraula i caminants en la fe

En el decret del Vaticà II, "Lumen Gentium" núm. 58, en parlar de Maria, se'ns diu: "In peregrinatione fidei processit", "Avançà en el pelegrinatge de la fe". També ella va anar endavant i va conèixer cada vegada més Déu.

Vèncer-se a si mateix, avançar en la fe, enderrocar les nostres seguretats... Tot això amb la Paraula de Déu. La Paraula de Déu és la que entaula en nosaltres el combat de la fe. És l'anunci de la Paraula de Déu, el "kerygma", el que assoleix la victòria. Ens vencem a nosaltres mateixos, si ens deixem penetrar per la Paraula com a Paraula de Déu, és a dir, com a força de Crist present, ressuscitat, que actua en aquesta situació.

La soledat suposa, doncs, saber deixar-se penetrar per la Paraula, abans de presentar els nostres problemes i les nostres ocupacions... Però la soledat implica també la Paraula ja que, gràcies a ella, s'adquireix la bona soledat, la soledat de l'escolta i, gràcies a ella, fem experiència d'Església, sense separar-nos-en.

5.3. Esquema

Creiem que ajudarà el lector plasmar en un esquema el que hem dit fins ara sobre la soledat.

N. 20

1. "Apartar-se d'amics i coneguts... i també dels no ben ordenats, mereix...".
2. No tenir l'enteniment dividit: lliure per cercar.

3. Arribar-se al Creador i Senyor.

N. 21

1. Vèncer-se a si mateix...
2. Ordenar la vida.
3. No determinar-se per cap afecte desordenat.

6. SOLEDAT I EXPERIÈNCIA ESPIRITUAL

DÉU OBRA EN EL SILENCI

La vida espiritual és una experiència. Tot i que la fe no és absurda, supera la sola intel·ligència i investeix el cor i la voluntat. El qui creu en Déu Pare de Jesús, en certa manera, ha de "sentir Déu". No s'accontenta a tenir, a propòsit de Déu, idees precises. En té una experiència original i vivent.

A certes hores, aquesta experiència és veritablement viva, s'imposa per ella mateixa, i el creient es veu obligat a dir, amb el patriarca Jacob: "Realment el Senyor és present en aquest lloc, i jo no ho sabia." (Gn 28,16).

En altres moments, més aviat és el pas pel desert, l'aridesa de la vida i la monotonia dels dies. Però Déu obra també en el silenci de la quotidianitat. I un dels discerniments privilegiats del cristià és anar acceptant les aparents lentituds de Déu, aprendre la paciència, nom poc romàntic de l'amor, a fi que Déu actuï com vulgui.

6.1. Déu sempre parla, i fins i tot el seu silenci és paraula

Déu parla i per això nosaltres parlem. Tots els actes de Déu són Paraula i no s'hauria de reduir el seu missatge a allò que a la Bíblia està escrit entre cometes. El primer acte de la Paraula, de part de Déu, el seu acte fonamental, és la mateixa creació, i especialment la creació d'un ésser capaç de paraula. Al Paradís, Déu i l'home es parlen, s'escolten l'un a l'altre i es contesten. Ni tan sols el pecat interromp el diàleg, i l'home continuarà parlant al seu Déu, encara que de vegades sigui amb les paraules provocatives del desafiament. La història de l'Aliança, des del començament, és un intercanvi de paraules, en el qual Déu reitera la seva crida i proclama la seva fidelitat, mentre que l'home es tanca, fent morros, en el monòleg que acusa Déu. I fins i tot es podria dir que l'Aliança es reprèn en el moment que hi torna a haver diàleg. Fins a tal punt la paraula de l'home li atorga un privilegi sobre el cor de Déu.

Déu està amb nosaltres en situació d'Aliança i accepta el diàleg d'una manera irrevocable, fins i tot quan el diàleg està teixit de sofriment i de queixes. Queixar-se davant del Senyor ja és pregària.

Els silencis de Déu també són Paraula. Si més no, el que nosaltres anomenem així ("silencis"), perquè l'eternitat de Déu no podria fer alternar espais de paraules i temps de silenci. Per a nosaltres és així, perquè som insegurs, i sovint, desatents. Però Déu està sempre atent als homes, preocupat per cada un d'ells i desitjós de prosseguir amb ells el diàleg de l'Aliança. Pot ser, doncs, una mica ambigu parlar dels silencis de Déu, i potser seria millor parlar de les diverses maneres de parlar que té Déu.

L'experiència espiritual ha de conjurar dos perills que ens sotgen. El primer perill consisteix a dir que Déu calla perquè ja no té ganes de parlar o perquè no té res a dir. És cert que la Paraula de Jesús representa un llindar insuperable en la comunicació que Déu vol fer d'Ell mateix i cap revelació privada no podria situar-se al nivell de l'Escriptura. Jesucrist és l'última i definitiva Paraula del Pare i, com diu Joan de la Creu, demanar al Pare una altra Paraula seria desconfiar de Jesús⁵. Però cal, encara, que la Paraula vivificant

de Jesús arribi al secret del cor de cada u. Cal que vivifiqui una Església amenaçada sense parar de girar l'esquena a la Paraula i remetre's així a les seves pròpies paraules i discursos. Per això, la paraula evangèlica ressona sense parar amb la seva força persuasiva i constant novetat.

El segon perill a conjurar consisteix a dir que Déu calla "per" provar-nos i veure com travessem el desert del seu silenci. Cal ser extremadament prudent abans d'afirmar: aquesta és la raó per la qual Déu actua així. Potser pugui estar present en tot això el petit o gran orgull de pretendre conèixer, més o menys alegrement, el disseny de Déu i la seva manera d'obrar.

És incontestable que el Pare, amb la força del seu amor, ens fa caminar cap a una fe més despullada i una resposta d'amor més autèntica. Però rarament sabem d'una manera certa si l'aparent silenci de Déu el vol ell mateix, o si no és res més que el fruit d'una recerca de nosaltres mateixos, que ens fa rebutjar la quotidianitat dels dies.

La millor actitud, en els passos del desert, és demanar a Déu la gràcia de la seva pau. Elisabet de la Trinitat aconsellava: "quan Jesús dorm al fons de la barca, el millor és deixar-lo dormir". No és ni descoratjament ni fatalisme, sinó la ruta segura d'un encaminament en la fe.

6.2. Silenci i pregària

Si volem practicar la pregària, cal esforçar-se a no recórrer sovint a la lectura ni a les construccions intel·lectuals i, molt menys, a tornar sobre un mateix o a les pròpies preocupacions. Cal esforçar-se a mantenir-se en presència de Déu per deixar-lo obrar com vulgui. L'esperit de pregària demana una renúncia radical de si mateix i de les coses sensibles, una acceptació del silenci de Déu. S'ha d'estar aquí, unint-se a l'estat sacrificial de Crist que fa la voluntat del Pare i deixa obrar l'Esperit. Cal mantenir-se davant el Pare en el silenci, combregar amb el silenci de Crist durant les seves nits de pregària, deixar-se formar per l'Esperit que estima el silenci.

6.3. Els silencis de l'Evangeli i de Crist

El coratge de trobar Crist Verb a partir dels textos que en parlen, produeix fruits preciosos en l'experiència espiritual.

El primer fruit és acceptar el silenci de Crist i refrenar en nosaltres la llamineria amb relació a la seva Paraula: en una fe que purifica, jo no demano sense parar al Senyor que faci ressonar en mi nombroses paraules del text evangèlic. Accepto un Crist silenciós la major part del temps. El creient interioritza els misteris de Betlem i de Natzaret, sense precipitar-se en els discursos del ministeri i els ensenyaments recompostos. Fa l'experiència de l'amor, que es complau en el silenci.

De fet, la crida de Jesús al cor és sempre la mateixa: "Vine, segueix-me i, com Jo, camina cap al Pare". Les paraules més desenvolupades no fan sinó modular aquesta crida: acceptar la configuració silenciosa amb Crist, per esdevenir en Ell fill del Pare. Si el ministeri de Jesús és ric en paraules humanes, és per reconduir-nos al sorprenent silenci de la intimitat trinitària. El Pare i el seu Verb, en l'eternitat del seu intercanvi, no tenen necessitat de paraules per a donar-se l'un a l'altre. Som reconduïts per l'Esperit a aquest silenci de l'oblació d'amor.

6.4. Ensenyaments del silenci

La vida de Jesús està puntuada de silencis i inclosa en aquest silenci. S'inaugura pel silenci de l'Encarnació en el si de Maria. Certament, tota vida humana comença així i només més tard podrà tenir comunicació amb el món i amb els homes després d'aquest llarg misteri que té el seu origen en el silenci del si matern.

En el cas de Crist, es tracta, encara més misteriosament, del silenci del Verb de Déu. La Paraula substancial del Pare no renuncia a aquesta escapada humana. Ens invita a considerar el diàleg trinitari com una comunió silenciosa dels que s'estimen. Al final, el ministeri es compleix en la mort, la tomba segellada. Toquem amb prudència aquests misteris que ens superen i ens condueixen a una gran estima del silenci per al nostre propi encaminament espiritual.

Crist no va tenir pressa a parlar. La llarga estada a Natzaret, en un poble obscur, d'Aquell que és el Verb de Déu i que ha de donar al món l'Evangeli de la Nova Aliança, instruirà tothom qui vulgui avançar en el dinamisme d'aquesta aliança. Encara en temps del seu ministeri, Jesús no ho diu tot i no té cap inconvenient a fer-nos veure el motiu de la seva preocupació: "També ara vosaltres esteu tristos, però el vostre cor s'alegrarà quan us tornaré a veure." (Jn 16,22). Ens ensenya a no avançar-nos als passos de Déu i a fer avui únicament el que se'ns demana avui.

6.5. Acceptar la soledat

La il·lusió i l'orgull poden amagar-se en una exploració del jo empresa sense discerniment. Es tracta, en primer lloc, de la il·lusió de pensar que es pot arribar a un perfecte coneixement de si mateix que fes possible una total transparència amb els germans. I, en segon lloc, de l'orgull de treure glòria d'aquest coneixement. El qui vol obrir-se humilment a l'obra de Déu ha de guardar-se d'aquesta il·lusió i d'aquest orgull. S'esforça per conèixer-se a si mateix en la mesura exacta en què això és necessari per obrir-se a l'acció de Déu. No arribarà ni a un coneixement perfecte, ni a una transparència total, i no s'entristirà per això. Acceptar continuar essent un misteri per a ell mateix i els seus germans, feliç únicament de ser perfectament conegut de Déu, que el jutja i el perdona.

L'home espiritual sap la causa profunda de la seva impossibilitat de conèixer-se perfectament a si mateix: creat "a imatge i semblança de Déu", participa en el misteri de Déu que l'habita. La seva profunditat més gran és Déu. La investigació d'ell mateix no desemboca ni en un buit angoixós ni en una complaença nècia. Condueix a un descobriment de Déu "íntim al cor" pel do de l'Esperit. Déu no corre el perill de tancar-me en mi mateix, atès que està en el fonament de la profunditat de tot home. Em pacifica i m'apaivaga, em col·loca en una seguretat que em fa acceptar la soledat indefugible de l'home.

L'acceptació de la soledat és un dels problemes del nostre món en aquest final de segle. No parlo de la soledat alienant que viuen tantes persones d'edat a les ciutats anònimes o en els nostres hospitals despersonalitzats, sinó d'aquesta soledat indispensable on hom es retroba com al costat d'una font per beure noves forces. Quan volen pregar Jesús ens aconsella: "entra a la cambra més retirada, tanca-t'hi amb pany i clau i prega al teu Pare, present en els llocs més amagats" (Mt 6,6).

Blaise Pascal no anava desencaminat quan deia: "la desgràcia dels homes prové del fet que no saben estar-se una hora a la seva cambra". L'home contemporani tem aquesta soledat

interior que el conduiria a preguntes essencials, i que li faria relativitzar un sens fi de les seves preocupacions immediates. S'atordeix en el soroll d'una multitud. Es converteix en l'esclau d'un transistor que vessa onades de sorolls que no s'escolten veritablement. Es "diverteix", en el sentit que cal donar a aquesta expressió de Pascal, per evitar trobar-se amb aquests dilemes i la seva pròpia misèria i potser, en aquesta última profunditat, trobar Déu. El silenci és un component indispensable de l'experiència espiritual, sempre que no sigui un silenci d'orgull i d'absència, sinó un profund desig de recolliment. "Veni ara vosaltres sols en un lloc despoblat i reposeu una mica" (Mc 6,31), continua dient Jesús als qui volen ser els seus deixebles.

Aquesta mirada sobre Déu que habita l'última profunditat del cor condueix a una indispensable acceptació de si mateix. Com ho ha demostrat Pierre-Yves Emery, l'Esperit ens reconcilia amb Déu, amb els germans i amb nosaltres mateixos⁶. Les tres reconciliacions són inseparables l'una de l'altra, i la tercera no és la més fàcil. Massa homes no la consideren necessària. Alguns fins i tot en desconfien, i la veuen com una temptació egoista. I no hi ha res d'això. Aquesta reconciliació amb un mateix és coneixement lúcid de les pròpies riqueses i dels propis límits. Suposa acceptar la presència de Déu en nosaltres i els canvis pels quals, una vegada i una altra, ens reconduïx cap a Ell. I també conèixer la seva riquesa, les aptituds per a l'acollida de la gràcia que el Senyor ha col·locat en nosaltres com, per exemple, aquesta facilitat natural per preocupar-se dels altres, aquesta educació plena de promeses... No hi ha orgull a reconèixer-ho, sempre que "si algú es gloria, que es gloriï en el Senyor" (1Co 1,31).

Donar glòria a Déu passa pel reconeixement de les riqueses que Ell ha col·locat en nosaltres i dels camins pels quals ens condueix.

7. SOLEDAT I SILENCI EN EL LLIBRE DELS EXERCICIS

Tot el que exposo a continuació és tret del llibre del P. Arzubialde⁷. Què ens diu Ignasi sobre la soledat i el silenci en el seu llibre dels Exercicis Espirituals?

Inicialment va ser per a Ignasi d'una gran importància, quan ell personalment donava a un altre "manera i ordre" de meditar o contemplar, dissenyar l'actitud ideal de l'individu que desitjava posar-se "totalment" en mans de Déu. Actitud que posteriorment va tractar de perfilar una mica més.

Les disposicions que es requereixen per part del qui s'exercita són les següents:

- anotació 5: l'actitud o disposició general d'obertura incondicional a Déu;
- anotació 11: l'actitud amb relació al treball de cada setmana;
- anotació 16: la llibertat exigida per a l'elecció;
- anotació 20, 2-10: i, finalment, la necessitat d'apartar-se i la soledat. Es tracta de l'atmosfera ambiental més favorable, de total llibertat davant la pressió ambiental, per poder dedicar-se amb tot afany a l'única cosa que veritablement importa: decidir la vida davant de Déu.

Sobre el paper de qui dirigeix els Exercicis i fa l'entrevista, ens diu Arzubialde⁸, que li toca fer "la funció de mirall", en una entrevista breu i senzilla, si pot ser diària. Que no distregui ni tregui l'individu de la seva soledat ("apartament") però, alhora, de tal manera que el qui s'exercita se senti acompanyat.

Això ens remet, per tant, a aquella soledat de què parlàvem al començament: el qui dirigeix els exercicis ha de procedir amb obertura i respecte. I el qui els rep ha de procurar ser ell mateix i verbalitzar sincerament. La mediació del sagrament de l'Església, que l'acompanya en el seu itinerari cap a Déu, li reflecteix i l'ajuda al mateix temps a objectivar-se i a discernir. Això li farà trencar el malefici de la soledat absoluta, l'aïllament, que acaba per aïllar i incomunicar, tanca l'home en el circuit del seu propi llenguatge, i el redueix a un monòleg autodestructor que no pot abandonar.

I, més endavant⁹, Arzubialde ens parla de l'actitud que ha d'observar el qui ha d'assumir plenament la seva llibertat davant de Déu. Per a aquest, l'ideal és apartar-se absolutament (cf. EE 20,2) dels condicionaments de la llibertat.

En els EE no apareix enlloc la paraula "silenci" en el sentit en el qual nosaltres la utilitzem¹⁰. Ignasi, a Manresa, fins i tot mendica el menjar. Barrejat entre la gent, anava a la Seu a pregar. Es tracta, doncs, d'un apartar-se encara més radical i qualificat: el dels condicionaments socials (fama, amics i coneguts); el de la "clandestinitat"¹¹ de tota pressió ideològica o ambiental; el de la unificació del món dels desitjos; i, tot comptat i debatut, el de la llibertat, tant de la passió com del propi jo. Perquè aleshores, quan "l'ànima es troba sola i apartada, es fa més apta per apropar-se i arribar al seu Creador i Senyor. I com més així s'hi apropa, més es disposa per rebre gràcies i dons de la seva divina i summa Bondat" (Exercicis Espirituals, 20, 9-10).

Arzubialde tracta el tema de la soledat, el Principi i Fonament i la indiferència en la seva obra citada¹². La pràctica històrica ens diu que cal dedicar al Principi i Fonament un dia sencer, o potser dos, fins que l'exercitant assumeixi la condició creatural de qui no es

pertany i experimenta que es troba en mans del seu Déu. Per això se l'ha d'invitar que reflexioni sobre la seva situació inicial, la seva sinceritat, el seu desig real de canvi, la seva generositat (Anot. 5a). Així podrà entreveure el camí que ha de recórrer, les línies mestres que inclou la peripècia [1; 21; 23] i l'ambient psicològic que li cal crear [20]. Car el fet d'apartar-se i la soledat ja són un índex de la seriositat amb la qual l'home desitja el gir decisiu en la seva història personal. Hi ha en això una promesa de felicitat.

En el directori fragmentari, dictat per Ignasi al P. Vitoria, es diu el següent:

Convindria fer-li el camí d'aquesta manera: Perquè senti la dificultat que hi ha a fer servir indiferentment els mitjans que Déu nostre Senyor ens ha donat, perquè puguem aconseguir el fi per al qual ens va crear: i perquè, coneixent això, us poseu completament a les seves mans, atès que aquí hi ha el fonament del fet que trobem el que desitgem, cal que ens resignem totalment a les mans de Déu nostre Senyor; per tant considereu bé aquest fonament. El podreu dividir en tres parts: primera, el fi per al qual Déu els creà; segona, els mitjans; tercera, la dificultat que hi ha a prendre aquest o aquell, sense saber del cert el que convé més, segons el que s'ha dit, i el mal que en prové, perquè d'aquí neixi mantenir-se en equilibri¹³.

8. SOLEDAT I RESPONSABILITAT: LA DISPONIBILITAT, "FER-NOS INDIFERENTS"

8.1. La relativització de les mediacions

Fins i tot el ministeri de l'Església, per sant i venerable que sigui, acaba on comença la decisió del propi cor (K. Rahner).

Soledat i disponibilitat. Ja des del Principi i Fonament, camí de l'elecció, es demana disponibilitat i el "més". La disponibilitat sempre és de cara a Déu. Passa per mediacions humanes, històriques, però no es queda en cap d'elles. La "disponibilitat" i el "més" són conseqüència de l'experiència de la Trinitat, la identificació amb l'actitud del Fill de cara al Pare. Així, la immediata, és a dir, el més enllà de les mediacions, és clau en l'experiència dels EE.

És importantíssim subratllar el paper de la immediata. Ja en la pregària i, sobretot, a l'hora de l'elecció. És el Senyor qui es manifesta i elegix.

No és sobrer recordar les paraules d'Ignasi en els Exercicis: "... a fi que la seva Divina Majestat... se serveixi..." (5); "deixi immediate obrar el Creador amb la criatura i la criatura amb el seu Creador i Senyor (15). Calveras ens aclareix: immediate vol dir: sense intermediari. I en el número 155 llegim: "Tal com Déu nostre Senyor el posarà en voluntat i a la tal persona li semblarà millor per a servei i lloança de la seva Divina Majestat".

A mesura que l'exercitant avança en la pregària, els enfocaments es van quedant en línies generals que no han d'impedir "discórrer pel que s'ofereixi". Sobretot, des de la contemplació de segona setmana en endavant, l'exercitant, més que fer, ha de deixar fer al Senyor¹⁴.

En aquesta mateixa línia ja el P. Polanco traduïa el "reflectir sobre si mateix per treure'n algun profit" per "reflectere in se ipsum". Fixem-nos que no diu "in se ipso", donant a entendre que es tracta no tant de reflexionar sobre si mateix (cosa que s'expressaria com un ablatiu [in se ipso]), sinó de deixar-se reflectir, fer-se reflex¹⁵.

Es tracta d'una veritable soledat d'obertura i de deixar fer. Traduïa algú còmicament¹⁶: si volen ser flam, que no es facin el propòsit de ser flam. Que es quedin al bany Maria!...

La pregària, doncs, és en funció de l'elecció, temps d'adonar-se del que ha manifestat el Senyor en la pregària. Al mateix temps, l'elecció és aquí més per anar-se-la trobant feta que per fer-la. Heus aquí una orientació que el directori autògraf ofereix en el moment de l'elecció: "En el moment d'entrar en l'elecció [...] que l'exercitant s'aïlli particularment, sense voler veure res ni escoltar res que no sigui de dalt"¹⁷.

Això mateix queda reflectit en les Constitucions de la Companyia de Jesús. Tant el P. General, com al Provincial, com al Superior local i fins a l'enviat en el que li quedi de decisió, es dóna aquest criteri comú: "Que estant indiferent i havent fet pregària, opti pel que cregui de més gran servei diví i dels homes". Gosar actuar perquè ho ha pensat davant del Senyor! Es pot parlar aquí de subjectivisme o d'il.luminisme?

Crec que aquí no s'han de veure dos temps o compartiments estancs: primer, la mediació i, després, prescindir de tota mediació. Més aviat, en l'interior de la mediació, Ignasi reconeix el Déu sempre més gran, superior a tota mediació. Es tracta, en primer lloc, de la lucidesa de qui accepta la mediació i venera el Déu més gran que tota mediació (cfr. "amor

reverencial" en el Diari Espiritual d'Ignasi); i, en segon lloc, de la responsabilitat de qui assumeix la pròpia consciència i no l'abdica a favor de la mediació: és ell mateix, en la seva última responsabilitat, el qui respon a la Paraula del seu Creador i Senyor ("no ser sord" [EE 91]).

Creure que una mediació, fora de Crist, és Déu en persona, és falta de fe. Déu és més gran que tota mediació. Abdicar la pròpia consciència en la mediació, és un infantilisme. Cap mediació no supleix la consciència de ningú, encara que cada u ha de saber amb quines mediacions està, en consciència, compromès. Per mitjà de les mediacions, l'home adult i creient arriba al més immediat de la pròpia llibertat i consciència.

9. CONFORMITAT I CONFIRMACIÓ DE LA TRADICIÓ CRISTIANA

Com a ajuda per clarificar aquest procés, adjuntem breument alguns suggeriments sobre el que diuen el Pares quan parlen del camí espiritual.

Els Pares distingeixen tres grans etapes en l'encaminament espiritual¹⁸:

— La primera etapa és la de la praxi, és a dir, l'etapa de la pràctica ascètica. En ella, primer es practiquen els valors del Regne (o les "virtuts", en el llenguatge de la imitació de Crist); i segon, s'obté l'alliberament, que no és altra cosa que la identificació amb Crist. La finalitat d'aquesta primera etapa és metamorfosejar l'energia vital, desviada i bloquejada per les "passions" idolàtriques ("afectes desordenats"). De la praxi neixen les "virtuts", la síntesi de les quals és l'amor.

— En la segona etapa es produeix el pressentiment d'una Presència, és a dir, el pressentiment de Déu a través dels éssers i les coses.

— I, en la tercera etapa, s'arriba a la unió directa, personal, amb Déu.

Aquestes tres etapes es desenvolupen en Crist. Des d'una perspectiva joànica, Evagri evoca el pit de Crist per a l'etapa de la unió: el qui hi reposa, és a dir, el qui sent els batecs del cor humà de Déu, és iniciat a la vida divina, com Joan quan reposava sobre el pit de Jesús. Amb aquest enfocament cristològic presenta, doncs, les tres etapes descrites:

1. La carn de Crist són les virtuts adquirides. Qui en mengi trobarà la llibertat interior. És el moment de la imitació dels valors del Regne (coneguts per la carn de Crist: les seves paraules, els seus gestos) i de l'adquisició de la llibertat per poder estimar en la creació (cfr. 2a etapa).
2. La sang de Crist és la contemplació dels éssers i el qui en beu serà il·luminat per Ell. La contemplació de la naturalesa està lligada a la sang de Crist, el qual del seu Cor traspasat ha irrigat la terra i li ha tornat la seva transparència.
3. El pit de Crist és el coneixement de Déu, i el qui hi reposa, serà teòleg¹⁹.

Tot això podria resumir-se amb la història següent: L'abat Lot un dia va anar a trobar l'abba Josep i li va dir: "Pare, segons les meves possibilitats, observo la meva petita regla, el meu modest dejuni, el meu silenci contemplatiu. Faig les meves pregàries i la meva meditació. M'esforço tant com puc a expulsar del meu cor els pensaments inútils. Què més puc fer? L'ancià es va aixecar per respondre-li i va alçar les mans al cel. Els seus dits semblaven deu ciris encesos i va dir: Per què no convertir-se completament en foc?²⁰

En definitiva, el més important és la capacitat d'oblació de cada u. Tot en l'Església (Paraula, sagrament, ministeri) està al servei d'aquesta oblació. Així, la soledat bona, la que s'obre i acull, és la que ha portat a la veritable trobada i, amb Ell i en Ell, a la veritable llibertat.

NOTES

1. Pau VI, *Evangelii nuntiandi*, 18.
2. Cf. M. Mounier, *Le personalisme*, Presses Universitaires, p. 51-57.
3. Cf. M Légaut, *L'homme à la recherche de son humanité*, p. 37-38.
4. Laplace, *Le prêtre à la recherche de lui-même*, p. 89-90.
5. Cf. *Subida del monte Carmelo*, II, 22,5.
6. Cf. *Le Saint Esprit, présence de communion*.
7. Santiago Arzubialde, SJ., *Ejercicios espirituales de S. Ignacio. Historia y análisis*, Bilbao - Santander, 1991. Cf. especialment les pàgines 36,37,44,47,83,457,574.
8. Cf. op. cit., p. 44.
9. Cf. op. cit., p. 47
10. Excepte en EE 335,6.
11. S. Arzubialde, a op. cit., p. 47, nota 50, diu així: "És la clandestinitat pròpia de qui passa inadvertit i evita tot el que pugui cridar l'atenció dels altres, perquè la seva està centrada en una cosa veritablement important que l'ocupa per complet".12. Cf. p 82s.
13. Cf. MHSI 76 Direct., Doc. 4 [21], p. 100-102.
14. Respecte a la pregària en els EE., recomanaríem la lectura de la ja citada obra de S. Arzubialde, SJ, *Ejercicios espirituales de S. Ignacio*, (cf. p. 271-278) i, especialíssimament, la ponència del P. Elías Royón, SJ, per al congrés d'espiritualitat sacerdotal de 1989: *Espiritualidad sacerdotal*, Edice, 1989, p. 367-385. D'aquesta ponència, em permeto transcriure el penúltim paràgraf de la pàgina 377. Diu així: "Contemplar no és especular sobre un text evangèlic, ni treure conclusions, ni tan sols examinar la meua vida des de l'actuació de Jesús. Es tracta de fer-me present a l'escena evangèlica que vaig a contemplar, oblidar-me de mi i establir una relació de presència, una comunió d'amistat, que faci possible que la persona de Jesús es vagi endinsant en mi. No és una contemplació estètica o ètica, sinó unitiva. A poc a poc, els meus afectes, els meus sentiments són envaïts per Jesús; em deixo "afectar", enamorar. S'estableix una relació interpersonal i se suscita l'atracció, la seducció...".
15. Cf. MHSI, 76, Dir., p. 305.
16. De "còmic": dibuix, manera gràfica i plàstica d'expressar.
17. Cf. Dir. autògraf. MI, Ex. Dir., p. 781.
18. Cf. Olivier Clément, *Sources*, Stock, p. 118-120.
19. Cf. *Le miroir des moines*, Editorial Gressmann, n. 118-120, p.163.
20. "Apotegmas". José de Panefo 7. PG, 65, 229.

© *Cristianisme i Justícia*, Roger de Llúria 13, 08010 Barcelona
Telf: 93 317 23 38; Fax: 93 317 10 94;
espinal@redestb.es; www.fespinal.com